

De Marke

oudheidkundig mededelingenblad

oktober 2008

De Marke

is het orgaan van de Oudheidkundige Vereniging 'De Marke', met als werkgebied de plaatsen Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hall, Hoenderloo, Klarenbeek, Loenen & Ugchelen.

Eindredactie: Willem Reusink
Noteboomstraat 15
7101 MG Winterswijk
☎05 43 - 51 46 92 / ☎06 23 41 90 97
E✉: willem.reusink@planet.nl

Bestuurssamenstelling OHV 'De Marke':

<u>Voorzitter:</u>	H.W. van Harreveld	
	Tuinstraat 59	6971 BH Brummen
		☎05 75 - 56 60 48
<u>Secretaris:</u>	C.C. Uenk-Dirksen	
	Ringlaan 46	6961 KL Eerbeek
		☎03 13 - 65 25 53
<u>Penningmeester:</u>	J. Zengerink	
	Rhienderensestraat 53	6964 BH Hall
		☎03 13 - 65 19 60
<u>Bibliotheecaris:</u>	W.T.M. Klomp	
	Langschoten 71	7371 EP Loenen
		☎055 - 505 22 76
<u>Leden:</u>	M. van Zadelhoff-Ruumpol	
	Loenenseweg 150	6961 HL Eerbeek
		☎03 13 - 65 17 24
	J.R.B.W. Krepel	
	Vijverweg 2	7382 BV Klarenbeek
		☎055 - 301 13 30
	A. van Bodegom	
	Wilhelminastraat 12	6971 AK Brummen
		☎05 75 - 56 13 23

Lidmaatschap: € 14,00 per jaar; aanmelden bij de secretaris.
Excursies: 2 x per jaar organiseert 'De Marke' een excursie.
Lezingen: gemiddeld 5 x per jaar organiseert de vereniging lezingen.
Mededelingenblad: dit blad verschijnt drie maal per jaar (feb - juni - okt.)
Website: www.ohv-demarke.nl
E✉:secretariaat: clara.uenk@hetnet.nl

Overname van (gedeeltelijke) teksten en afbeeldingen uit dit blad is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de eindredacteur.

Mededelingenblad 'De Marke'

jaargang 32 no 3

Inhoudsopgave:

pagina	1	Inhoudsopgave
	2	Redactionele mededelingen
	3	Nieuwsbrief
	5	Aanvullingen op het Schapenkerkhofje
	6	Middagexcursie naar museum Kip
	9	Met 'De Marke' naar Friesland
	11	Oud-Loenen opnieuw belicht
	14	Archeologie in Beekbergen
	18	Morits Timmer, markant Brummenaar
	24	Mallejan sleept al 125 jaar
	25	Bevrijding van het werkgebied van 'De Marke'
	29	Het Huis te Eerbeek

Op de voorkant:

Twee 'Belzen' trekken de mallejan van Willem van Ommeren door de Knoevenoordstraat in Broek (gemeente Brummen).

Zie ook artikel van Piet Willemsens op pagina 24.

Redactionele mededelingen

Voor het eerst een derde nummer in één kalenderjaar. Het ligt hier voor u met weer een aardige mix aan artikelen. Diverse auteurs hebben zich weer voor het toetsenbord gezet om u te laten meedelen in hun kennis over onderwerpen die u hopenlijk aanspreken. Al met al is het een heel vol nummer geworden.

In het verleden trof u achterin 'De Marke' altijd een oproep aan de lezer aan. Dat zal vanaf nu niet meer het geval zijn, want naar mijn mening weet elke lezer van 'De Marke' wel wat de voordelen van een lidmaatschap zijn. En dat mag u ook in de toekomst rustig aan iedereen vertellen. De vereniging kan nog best wat nieuwe leden gebruiken. Dus als de gelegenheid zich voordoet, leg dan aan die kennis, die ook wel geïnteresseerd is in lokale geschiedenis, eens uit hoe aardig het is lid te zijn van 'De Marke'. Een telefoontje, briefje of mailtje aan de secretaresse met naam en adresgegevens en zij handelt het nieuwe lidmaatschap direct af.

Onze oudheidkundige vereniging was aanwezig bij de expositie in 'Huize Eerbeek', waar Max en Anna Weber-Van Bosse centraal stonden. In ons volgende 'Marke'-nummer een artikel over dit markante Eerbeekse echtpaar.

'Het Pierement' is het kwartaalblad van de Kring van Draaiorgelvrienden en in de oktoberuitgave staat op p 161 de oproep: "Wie kent dit orgel?" Dezelfde oproep die in onze 'Marke' van februari j.l. stond, houdt de draaiorgelvrienden ook bezig. Alleen zijn zij meer geïnteresseerd in de technische kant van het 'Orchestre Moderne', dat volgens het artikel van W. Snoerwang zeer waarschijnlijk werd gehuurd van Louis van Deventer en dat uit een Gasparini-orgel met onderdelen van verschillende andere orgels bestond. Voor draaiorgelliefhebbers dus een niet bijzonder spectaculair orgel. Maar zij zijn er wel in geïnteresseerd, omdat het orgel totnogtoe bij de Kring onbekend was. Het is duidelijk dat 'De Marke' een breed lezerspubliek heeft!

Het is zeer verheugend dat er veel animo is om bij te dragen aan de inhoud van 'De Marke'. Voor dit nummer was er zoveel kopij, dat er nog wat moest blijven liggen tot het volgende nummer. Maar laat u dat niet weerhouden! De bijdragen voor het volgende nummer van 'De Marke' ontvang ik graag voor 1 februari 2009.

Willem Reusink

Nieuwsbrief

Oudheidkundige Vereniging "De Marke"

Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hall, Hoenderloo, Ksarenbeek, Loenen, Ugchelen

20^e jaargang no. 3

ISSN 1382-0478

oktober 2008

Bibliotheek:

Onze bibliotheek is uitgebreid met de volgende titels:

nr. 470 H.A.M. Ummels: 'In en rond de kerk van Beekbergen'.

ISBN 978-90-9023365-9, uitgeverij Logocreations, Lieren.

Het boek schetst een beeld van de ontstaansgeschiedenis van de kerkgemeenschap in Beekbergen en de ontwikkelingen in de bouw van de Oude Kerk, die zijn oorsprong heeft in de 13^e eeuw. Illustraties en foto's in zwart-wit en in kleur.

nr. 471 'Major. J. Anthony Cotterell' door Philip Reinders

Een publicatie in het Engels over oorlogscorrespondent Cotterell (Plymouth 1916 – Arnhem 1944).

nr. 472 'Openbare basisschool De Vossestaart 275',

uitgave ter gelegenheid van 275 jaar onderwijs in Hall.

De geschiedenis van het onderwijs in Hall wordt beschreven vanaf de start in het hervormde kerkje in 1731 tot basisschool 'De Vossestaart' in het jubileumjaar 2006. Van de laatste 100 jaar veel klassenfoto's.

nr. 473 'De laatste pijl' door Agave Kruijssen

ISBN 978 90 209 7805 6, uitgeverij Lannoo.

Uitgangspunt is de broedertwist tussen de hertogen Reinoud en Eduard van Gelre. De jongere Eduard grijpt de macht en sluit Reinoud op in de Nijenbeek. Bekend is de legende dat Reinoud in de cel zó dik werd dat hij er zelfstandig niet meer uitkon. Eduard stierf door een pijl van schutter Herman Leers, die op deze manier wraak nam voor het feit dat Eduard zijn geliefde had afgepakt. Het geheel speelt zich af in de Middeleeuwen in de streek rond de IJssel tussen Arnhem en Zwolle.

nr. 474 'Boer Kip, schilder'.

Biografie en foto's van het werk van Herman Kip.

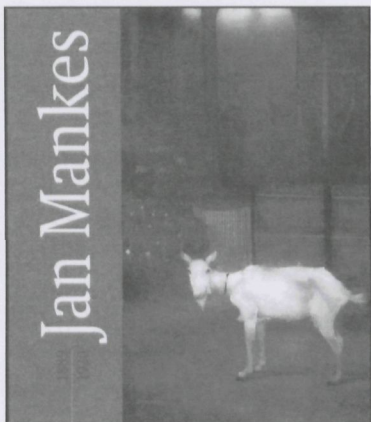
ISBN 90-78115-14-9, uitgeverij Diepenmaat, Dieren.

Ruim een jaar nadat Herman Kip zijn stadsboerderij en zijn werken aan de gemeente Zutphen naliet, zijn de deuren van de boerderij in de Hoven weer open voor het publiek. Met de middagexcursie van afgelopen juni heeft u dit met eigen ogen kunnen zien.

nr. 475

Jan Mankes, 1889-1920.

ISBN 978-90-400-8332-7, uitgeverij Waanders, Zwolle.

Het oeuvre van Jan Mankes wordt gekenmerkt door een grote liefde voor de natuur en een bijzondere aandacht voor het detail. In zijn korte maar productieve kunstenaarsleven heeft hij zijn gevoel voor de flora en fauna van de omgeving waarin hij woonde trefzeker verbeeld. Het rijk geïllustreerde boek omvat onder meer een zo compleet mogelijke catalogus van zijn oeuvre.

Lezingen:

22 oktober in 'Concordia' in Brummen:

mevrouw R. Neerinx met het onderwerp *Jugendstil en Art Deco*;

19 november in 'Het Jeugdhuis' in Loenen:

de heer Rein de Vries met de Koninklijke Nederlandsche Locaalspoorwegmaatschappij Willem III, Dieren – Apeldoorn.

Internet:

Op deze website van het Gelders Erfgoed kunt u een schat aan informatie vinden over o.a. collecties van Gelderse Musea en geschiedenis:

www.igem.nl:

We hopen dat we medio oktober weer kunnen beschikken over onze eigen website. Als het zover is zullen we de leden van wie we een emailadres hebben, inlichten.

Nog een kleine aanvulling

naar aanleiding van de molen-lezing van april j.l.

Molenaar Ada Meurs noteerde voor ons een aantal uitdrukkingen en gezegden die hun oorsprong hebben in het molenaarsvak.

Over de schel heien: overdrijven (doorheien terwijl het product al klaar is)

Zonder spinnen geen linnen

Pappen en nathouden: het linnen, de schering moet versterkt worden met rogegap en vochtig blijven tegen breuk

Heidoof/oliedom: als je niets meer hoort kun je niets leren

Opschorten: tijdelijk buiten werking zetten

Een loopje nemen: zaad onder de stenen gooien opdat het in de maling genomen wordt

Hekelen: ongerechtigheden uit het vlas kammen

Clara Uenk-Dirksen

Aanvulling op het Schapenkerkhofje

artikel van Wietse Venema in 'De Marke' van juni j.l.

Op de plek van dit kerkhofje stond vroeger een bord met de tekst:

“Hier rust het argeloze schaap
aan het einde van zijn leven,
dat U, o mensch, zijn wol
tot dekking heeft moeten geven.
Ontzie dit graf temidden van 't verkeer
Leg hier geen dozen, schillen,
Of andere rommel neer.”

Jaap van der Weel

De foto's bij het verhaal over het schapenkerkhofje waren van ons lid mevr. Albers. Door een nalatigheid van de eindredacteur werd deze bron niet vermeld, waarvoor excuses aan zowel Wietse als mevr. Albers.

Wietse heeft de gemeente Apeldoorn benaderd met de vraag het Schapenkerkhofje te herstellen. Hij heeft een exemplaar van ons tijdschrift naar de gemeente gezonden met de vraag, of de gemeente iets onderneemt, bijvoorbeeld om in de herfst opnieuw bomen te gaan planten. De gemeente Apeldoorn (afdeling Groen) heeft per mail aan Wietse laten weten, dat zij bereid is tot herstel. Zie ook de tekst van de antwoordmail van de gemeente:

“De beherende afdeling Groen heeft de situatie bekeken en is tot de conclusie gekomen dat herstel van deze plek aandacht verdient. Wij hebben dan ook besloten komende winter tot herstel van deze bijzondere plek over te gaan. Om er voor te zorgen dat het beeld van een kring van bomen weer volledig kan worden hersteld is het noodzakelijk de twee, reeds aftakelende resterende bomen eveneens te verwijderen. Daarna zal de locatie opnieuw worden aangeplant met een tiental jonge beuken. Hierbij zal de historische maatvoering van de cirkel zoveel mogelijk worden aangehouden.”

Over deze verheugende reactie van de groenbeheerders van de gemeente Apeldoorn heeft Wietse naast ons mededelingenblad ook de Bomenstichting en mevrouw Albers ingelicht.

Daarbij schrijft Wietse: *“De conclusie is, dat de inhoud van ons tijdschrift De Marke kan bijdragen aan de verbetering van deze uit cultuurhistorisch oogpunt belangrijke plek. Het spreekt vanzelf dat na het planten van de bomen de nodige zorg niet zal mogen ontbreken, bijvoorbeeld wanneer een droge winterperiode volgt.”*

Mijn conclusie is dat het initiatief van Wietse daar nog veel meer aan bijdraagt.

Willem Reusink

Middagexcursie naar museum Kip

Op zaterdagmiddag 21 juni brachten 45 leden /introducés een bezoek aan museum-boerderij Kip aan de Oude Touwbaan in de Zutphense wijk De Hoven. Boer annex kunstschilder Herman Kip, ongehuwd overleden in 2006, heeft de gemeente Zutphen tot enige erfgenaam van zijn boerderij benoemd, inclu-

sief de inboedel, waaronder schilderijen en honderden beschilderde voorwerpen. Kip had in het huis, waarin hij in 1925 was geboren, nooit iets veranderd, maar de gemeente vond, net als de werkgroep, dat er aanpassingen noodzakelijk waren om de toegankelijkheid voor het publiek te verbeteren. In februari 2008 stelde de gemeente dan ook € 45.000,- beschikbaar. Er kwamen een toilet en keukentje met aansluiting op het riool, terwijl de accommodatie in een voormalige stal - waarin de keuken met zitjes voor een consumptie en een filmzaaltje zijn ondergebracht - werd verbeterd.

Gezien de beperkte ruimte in de boerderij kon een groep maximaal 15 personen groot zijn, zodat 15 belangstellenden werden verzocht om 15.00 uur te komen, waardoor om 14.00 uur met 2 groepen kon worden gestart. Dankzij het mooie weer kwamen velen op de fiets naar Zutphen. Op het erf maken we al kennis met schilderijen van vogels, schapen, kerken en boerderijen, die op de deuren en onder de dakgoot zijn gespijkerd.

Museumboerderij Kip aan de Oude Touwbaan

Voor aanvang van de rondleiding werd in het filmzaaltje een uitstekende documentaire vertoond over het leven van Herman Kip. Aan de muur van het filmzaaltje hangen nog de gespijkerde plankjes met de namen van de koeien zoals Dirkje, Laura, Katrien, Marga, Anke, Olga, Wilhelmina en Marie.

De documentaire is samengesteld aan de hand van foto's en vraaggesprekken met buurtbewoners. Voor de wijk was Herman een zonderling. Hij bleef als enig kind thuis wonen, Vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw nam hij enkele burens in vertrouwen en toonde hij de werken en vertelde over zijn jeugd.

Zijn grote passie was tekenen en op school tekende hij ook veel, waarna hij de tekeningen aan de muur van zijn bedstee spijkerde. Van moeder Kip moesten de tekeningen worden opgeruimd, want er moest gewerkt worden. Had Herman in de tegenwoordige tijd geleefd, dan was hij waarschijnlijk naar de kunstacademie gegaan.

Na het overlijden van zijn ouders – als laatste stierf zijn vader in 1974 – is de boerderij nu geheel in zijn handen en hij begint ook weer met schilderen. De boerderij liet hij onveranderd. Hij had o.a. geen riolering, televisie en telefoon en in de beschilderde bedstee sliep hij op stro.

Een anekdote die door een buurvrouw werd verteld, toont Herman ten voeten uit. Op een onzalig uur belde hij bij de overbuurvrouw aan met het verzoek of ze de veearts wilde bellen, omdat een aantal schapen moest lammeren. Later toont hij haar trots de pasgeboren lammetjes. “Ach daar ligt de nageboorte nog,” zegt Herman opeens. Hij pakt een bloederige sliert op, slingert die op de mestvaalt, veegt zijn handen aan zijn broek af en zegt dan: “Zo moet je nog een kopje thee?”

Na de vertoning van de documentaire volgt de rondleiding door één van de 60 enthousiaste vrijwilligers en zien we in de deel, de tussenkamer, de beste kamer, gang en de woonkeuken honderden beschilderde voorwerpen, zoals zinken wasketels, teilen, vuilnisemmers en gieters. Verder borden, stolpflessen, klompen, kasten, koffiekannen, naaimachines, enz. Daarnaast schilderijen op o.a. hout, doek, karton, papier, fluweel. De voorstellingen zijn divers zoals Bijbelse taferelen (Bethlehem en Jeruzalem), portretten, dieren, bloemen, De Hoven en boerderijen. Op alle voorstellingen is een zon of maan afgebeeld.

Er zijn veel borden met een meisje met lang donker haar, mogelijk één van zijn laatste vriendinnen, nl. een joods meisje, dat waarschijnlijk de tweede wereldoorlog niet heeft overleefd. Mogelijk wist Herman dat zeker, want ik zag een schilderij van een concentratiekamp met prikkeldraad, wachttorens en een rokende schoorsteen van het crematorium.

De vele klokken heeft Herman niet beschilderd, want hij vertelde dat die bij verkoop nog wel wat geld konden opbrengen. De ‘kenners’ zullen zijn werk rekenen tot de ‘naïeve’ schilderkunst.

Tot verrassing van iedereen heeft Herman ook een collectie zeldzame pijpenkoppen verzameld, die de Zutphense stadsarcheoloog Michel Groothedde door specialisten liet onderzoeken. Na het overlijden trof men in het huis her en der allerlei van klei gebakken pijpenkoppen aan, die Herman kennelijk verzamelde. Men heeft dan ook besloten om de pijpenkoppen in een vitrine ten toon te stellen.

De eerste twee seizoenen – 2006 en 2007 – kwamen er meer dan 3.000 bezoekers per jaar. Voor individuele bezoekers is de boerderij alleen te bezichtigen gedurende de maanden juli t/m september en dan uitsluitend op zaterdag en zondag tussen 13.00 en 16.00 uur.

Na de rondleiding bleven de enthousiaste bezoekers nog gezellig op het terras zitten onder het genot van koffie of thee met koek.

Joop Zengerink

Met 'De Marke' een dag naar Zuidoost-Friesland

Zaterdag 30 augustus dreigde met pech te beginnen. Bij de eerste opstapplaats – Brummen, om acht uur – misten we twee dames. Althans, dat dacht Arie. Maar de dames waren helemaal achterin de bus gaan zitten! Zo kwamen we toch tot de 10 deelnemers uit Brummen. En later nog 33 uit Eerbeek, Loenen en Beekbergen. In totaal 43, een laagterecord. Zo stelde het bestuur te-leurgesteld vast. Het gaat uitzoeken waarom trouwe deelnemers het deze keer lieten afweten. Ik denk, vanwege de lange busreis, helemaal naar Friesland! Nou, voor een keer mag dat van mij best, vanwege drie uitgekiende bezoekplaatsen. Met elk daarin nog een aantal boeiende superonderdelen.

Windmolens

Er was zóveel te zien, zoveel te horen! Hoe hebben de drie organisatoren het allemaal kunnen verzinnen? Nou, Joop, Clara en Marianne waren van te voren al een dagje op stap geweest, en hadden ook drie restaurants besproken. In het museum in Allingawier, waar je voor gewoon kijken al een dag nodig had, genoten we de voortreffelijke lunch. Ervoor en erna hadden we nog twee koffiestops met lekkers erbij. Het kon niet op die dag. Een beetje verwennen, eens per jaar met 'De Marke' op stap! Dat moet kunnen.

Onderstaand een impressie van een fijne, zonnige dag, die lang duurde, tot ongeveer 's avonds acht uur. Mooi weer, een goede stemming.

Iemand die niet regelmatig in Friesland komt, wordt gefraspeerd door het grote aantal *windmolens* ter opwekking van gratis elektriciteit; de bus snorde geen kilometer verder of er waren er weer een aantal die met de wieken zwaaiden. Ons gezelschap bestond voor een goed deel uit zestigplussers. Dus

velen van ons vonden dat maar een moderne verstoring van het zo rustieke landschap. "Nee hoor," wierp oud-voorzitter Bertus op, "je zult over honderd jaar eens meemaken, dan zijn die windmolens allemaal begeerde monumenten geworden!" Even wachten dus met die voorspelling van Bertus, maar hij was – na het Spoorwegenboek – ook bezig om de club tot nieuwe ideeën te brengen. Zo is het mogelijk dat een tweetal van ons de historische achtergrond van het roemruchte landgoed 'De Zeegerij' in Brummen boven water gaat brengen.

Jopie Huisman

In Workum werden we echt geraakt door het museum van Jopie Huisman (1922-2000). De schilder die door de officiële criteria niet als een topper wordt aangezien, maar die collega-deelnemer Wietse Venema de volgende warme ontboezeming ontlokte: "Deze schilder heeft afgedragen en tientallen keren verstelde kledingstukken zó minutieus afgebeeld, dat de armoede er als het ware vanaf straalt. Een meisje vertelde over Jopie Huisman, dat haar moeder bij het zien van zijn werk een beetje moest huilen. Die moeder werd zich op dat moment bewust van de grote armoede, welke zij misschien zelf had ondervonden. Het grafisch werk en de schilderijen van Jopie Huisman, die mensen in de marge van de samenleving heel nauwkeurig bekeek, brengt bij praktisch iedereen een zekere emotie teweeg."

De karikaturale koppen die hij van mensen schilderde, vergeet je nooit meer. Hij was een Friese anarchist, in zijn kunstwerken nooit kritisch, wel bizar.

Over Allingawier raak je niet uitgepraat, hoewel er slechts 17 mensen wonen. Acht objecten hebben ze ons er willen laten zien, maar we kwamen er hooguit aan vier toe. In het plaatselijke museum kregen we een uitgebreide rondleiding in een oude boerderij, waar we alles vernamen over *ûleborden*. Kunstige timmerstukken, die vroeger op boerderijen werden aangebracht. Je kon dan zien of het een pachtboer of een eigendomboer was; met een fraaie sjees reed een boerenzoon

Een prachtige sjees en ûleborden in Allingawier.

langs een aantal ûlenboerderijen en zocht de beste bruid uit. Zo gemakkelijk leek het vroeger in Friesland te vergaan...

We kwamen in Allingawier ook in een oud kerkje, waar een fascinerende film over Friesland draaide. Over het landschap, de koeien, de mensen en de levensbedreigende stormen bij hoog water.

Schaatsen

De laatste stop die dag was in Hindeloopen, een heel pittoresk stadje. Niemand van ons was daar ooit in het schaatsmuseum geweest. Wij grepen nu de kans! Ach, al haast tien jaar kunnen wij vanwege de zachte winters niet meer schaatsen, maar de oude cultuur hierover is in Hindeloopen levendig bewaard gebleven.

Alle ontwikkelingen van de schaatsvorm vanaf 1600 zijn hier door een amateurverzamelaar ijverig bijeengebracht.

Op het eind van de reis dankte Clara, die bij ontstentenis van de voorzitter, ons zo ferm en vriendelijk had geleid, in het bijzonder de chauffeur. En wij hadden Hindeloopen gezien, zonder er een scheve schaats te hebben gereden!

Piet Willemsens

Oud Loenen opnieuw belicht

Beuken gingen verloren bij 'Klein Horst'

Aan de hoek van de Horstweg en de Hoofdweg stond tot 1973 een ruïne. Vroeger was deze ruïne het pension en vakantiehuis 'De Wiekelaar'. Het gebouw werd echter rond 1900 gebouwd als pension 'Klein Horst'. Het was een tehuis voor oude mannen. De heer Dijkman had toen het beheer over het tehuis.

Jeugd

Na de oorlog wisselde 'Klein Horst', zoals het gebouw in het dorp meestal genoemd werd, enkele keren van eigenaar. De familie Musch vestigde er een vakantiehuis 'De Wiekelaar' in voor de jeugd. Vanuit de grote steden kwamen grote groepen jongeren naar Loenen om hier in deze bosrijke streken van

vooral een gezonde vakantie te genieten. De jongens en meisjes konden zich hier prima vermaken.

Eisen

Het gebouw voldeed niet meer aan de eisen en kwam leeg te staan. Juist in die tijd, de jaren vijftig, kwamen zogenaamde repatrianten naar Nederland en kregen op diverse plaatsen woonruimte aangeboden. Een aantal gezinnen betrokken 'De Wiekelaar'. Er werd niets meer aan het gebouw gedaan en raakte totaal uitgewoond. Het gebouw raakte meer en meer verwaarloosd en was een doorn in het oog van de Loenenaren. Toen het niet meer bewoond werd maakte de jeugd van Loenen zich meester van 'De Wiekelaar'. Binnen zeer korte tijd was het een ruïne. Onverlaten kwamen 's nachts in het gebouw en sloopten alles wat los en vast zat. Het gebouw werd een gevaar voor de jeugd die er spelletjes deed. Men besloot om het bouwval maar dicht te spijkeren.

Leeg

Vele jaren heeft daarna 'De Wiekelaar' er als een bouwval gestaan. Het was een doorn in het oog van de Loenenaren. Plannen waren er genoeg. Het was een prima plek voor een bejaardenhuis, winkels, woningen of een andere bestemming, maar de overheid wilde niet meewerken. Projectbureaus waren er toen niet die vaart achter dergelijke plannen konden zetten.

Bungalows

In 1973 lukte het eindelijk om hier woningen te laten bouwen. Het werden wat men noemde 17 luxe bungalows. Een voorwaarde hierbij was wel dat de oude beuken en plantanen moesten blijven staan. Deze werden goed in de nieuwe bebouwing gepast. Er kwamen 17 bungalows te staan die allen verschillend van indeling waren. Omdat de bouwer voor de woningen een forse prijs vroeg, kochten personen buiten Loenen deze huizen. Zij vormden met elkaar een vereniging die gezamenlijk het een en ander regelde. Sommige bewoners wonen er nog steeds vanaf het begin en wonen er erg naar de zin. Inmiddels zijn er ook Loenenaren op 'De Wiekelaar' komen wonen.

Beuken

Na vijf jaar, in 1978, moesten de beuken helaas toch gekapt worden. Door de dalende grondwaterstand en andere weersinvloeden verkeerden de beuken in slechte staat en moesten gekapt worden. Erg jammer, want de oude beuken pasten precies in deze omgeving. De grote platanen op het pleintje van 'De Wiekelaar' zijn altijd blijven staan.

Het complex kreeg in 1973 de naam van 'De Wiekelaar', maar oudere Loenenaren vonden het erg jammer dat de oude historische naam van 'Klein Horst' niet terug is gekomen.

Martien Kobussen

Daagverblijf met open haard „De Wiekelaar”.

Archeologie in Beekbergen

IJzertijd

Volgens het archeologisch rapport van september 2003 van het onderzoek- en adviesbureau voor bouwhistorie, archeologie, architectuur- en cultuurhistorie (BAAC b.v.) is de vroegste historische vermelding van Beekbergen aan het einde van de 8ste of het begin van de 9^e eeuw. Mogelijk heeft winning en bewerking van ijzer naast de landbouw een rol gespeeld in de middelen van bestaan van de bewoners in de nederzetting Beekbergen, aldus het rapport. Hoewel concrete sporen van ijzerverwerking ontbreken op de speelplaats van de vroegere basisschool in Beekbergen, zijn er tijdens het archeologisch onderzoek op het perceel waarop de school heeft gestaan met regelmaat ijzersintels aangetroffen. Dat zou volgens het rapport kunnen wijzen op verwerking van ruwe ijzer in de buurt van de nederzetting. De onderzoekers van het onderzoeksbureau BAAC b.v. merken op, dat er geen overblijfselen van ovens zijn gevonden. Waarschijnlijk komt dat door de volgende omstandigheid.

In de relatief kleine oventjes werd de ijzererts verhit door houtskool, eerst een laag houtskool daarna een laag ijzererts enz. Men was echter niet in staat om de temperatuur in de ovens zo hoog op te voeren dat het ijzer vloeibaar werd, aldus Moerman. Na verhitting bleef in de oventjes een klomp ijzerslak over. Deze ijzerklomp of wolf kon niet uit de oventjes worden verwijderd zonder de ovens te beschadigen. De smid sloeg de ovens stuk en bewerkte de overgebleven ijzerslak tot bruikbare ijzeren voorwerpen, zoals hamers, bijlen, pijlpunten enz. De overgebleven ijzersintels en het kapotgeslagen oventje gooide de smid op een hoop, dat was de 'Smittenbarch'. De naam 'Smittenberg' van het hotel-restaurant te Beekbergen herinnert hieraan. De kans, dat er ooit overblijfselen van ovens worden gevonden is in het licht van de vermoedelijke gang van zaken in het verleden erg klein.

De ijzertijd op de Veluwe, waarover Moerman en prof. Heidinga uitvoerig hebben geschreven, duurde tot ongeveer 1200, toen er elders ijzererts werd gevonden. De naam Beekbergen wordt in het Veluws dialect uitgesproken als 'Bikbarche'. Het woord 'bik' betekent afval. We kennen dat woord nog van stenen bikken. Een 'barch' is een hoop. We vinden dat woord terug in de plaatsnaam Barchem bij Lochem. Men woonde dus bij de 'bikbarche'. Op oude kaarten wordt de naam vernederlandst tot Bekbergen. De romantische naam Beekbergen klinkt beter, maar met de oude beek en met bergen heeft de naam vermoedelijk niets te maken.

In Lieren was bij het station de 'Swartebarch'. Daar haalden de boeren in het nog niet zo verre verleden sintels vandaan om het erf te verharderen. De Zwarte Bergweg herinnert hieraan. Aan de ijzerwinning herinnert ook de naam Wolfskuilen in Lieren en vele ijzerkuilen in de omgeving.

De ijzertijd moet een tamelijk welvarende tijd zijn geweest. Immers ijzeren voorwerpen waren een kostbaar bezit !

Kerk

In het archeologisch rapport wordt ook aandacht geschonken aan de Nederlands-Hervormde Kerk van Beekbergen. De plaats van het archeologisch onderzoek is namelijk in de nabijheid van de kerk, diagonaal minder dan 100 meter ervan verwijderd. Het eerste houten kerkje zou volgens het rapport vermoedelijk zijn gebouwd tussen 794 en 805 toen onroerende goederen te Beekbergen werden overgedaan en/of rechten werden verleend aan de prediker Liudger, die leefde van 744 – 809. Volgens een scriptie van mevr. Ir. Frings (†) te Beekbergen, getiteld: "Uit de lange kerkgeschiedenis van Beekbergen", zou de prediker Liudger vlak voor zijn dood (in 809) deze streken hebben bezocht. Liudger heeft volgens mevr. Frings gezorgd voor de totstandkoming van houten kerkjes in Wilp en Deventer. Hij heeft vermoedelijk ook gezorgd voor de totstandkoming van een houten kerkje in Beekbergen.

De vroegste aanleg van de huidige kerk is gedateerd in de twaalfde eeuw. De plaats van de kerk is bijzonder, want deze is gebouwd op een laag gelegen gedeelte van Beekbergen en niet op een hoog punt. In vorige eeuwen zal het kerkgebouw als een relatief rijk gebouw moeten worden gezien ten opzichte van de woningtoestanden in het dorp Beekbergen in vorige eeuwen. In het algemeen leidden de inwoners volgens de kadastrale atlas van 1832 in dat jaar een karig bestaan.

Plaats van de opgraving

De plaats van de archeologische opgraving is de plaats waar voor een paar jaar de openbare basisschool van Beekbergen stond.

Ingang van het multifunctioneel centrum 'Hogeweije'.

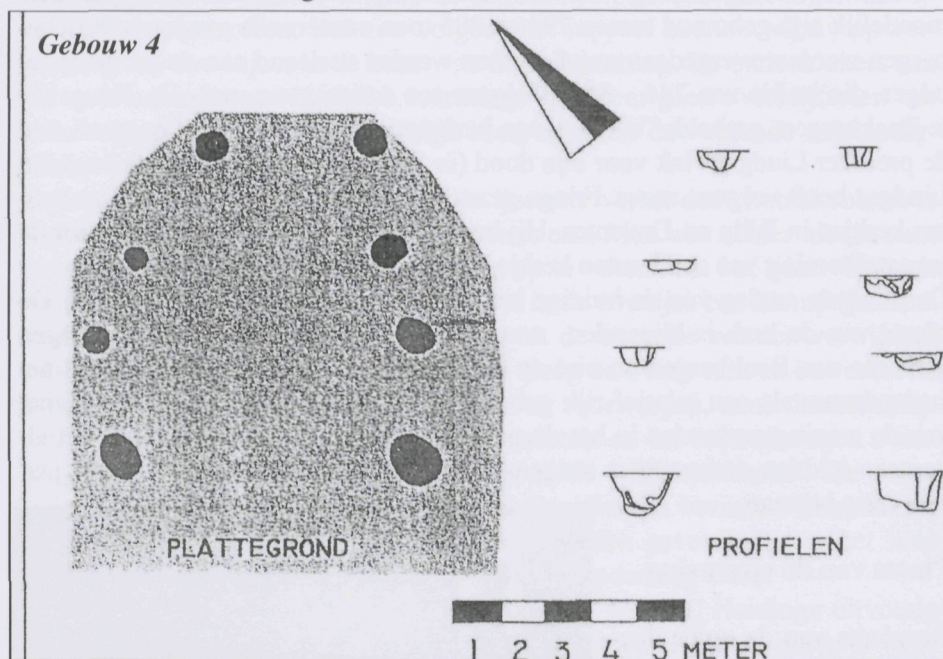

Het oude schoolgebouw voldeed al enige tijd niet aan de eisen van de tijd. Op die plaats is inmiddels een multifunctioneel centrum gebouwd, dat wil zeggen een verzamelgebouw voor een aantal functies, zoals lokalen voor een openbare basisschool, een peuterspeelzaal, een overblijflokaal, lokaliteiten voor een dorpshuisfunctie, kantoor dorpsraad, appartementen onder meer voor sociale woningbouw en winkels.

Resultaat opgravingen

Er zijn op de plaats van de speelplaats, waar in de loop van de jaren duizenden kinderen hebben gespeeld, bewoningsporen gevonden uit de periode omstreeks 1200 tot ongeveer 1400.

Er kunnen vier bewoningsfasen worden onderscheiden.

Hierbij zijn drie gebouwen geïdentificeerd. Het betreft zogenaamde bootvormige plattegronden, dat wil zeggen gebouwen met een ellipsvormige wandstructuur. De plattegronden van de gebouwen zijn steeds noordoost – zuidwest georiënteerd en dateren uit de periode tussen het eind van de twaalfde eeuw, begin dertiende eeuw en van het einde van de dertiende eeuw. Er zijn een aantal graven van dieren (runderen) gevonden. Op het skeletmateriaal

zijn geen sporen van slacht aangetroffen. De leeftijd van de runderen varieert van één jaar tot ouder dan vier jaar. Het lijkt volgens de onderzoekers aannemelijk, dat de dieren ter plaatse aan natuurlijke factoren zijn gestorven. Om praktische redenen zijn de runderen op het erf begraven. De wijze van begraven was over het algemeen slordig. De kuilen waren vaak te klein en de dieren zijn er zonder veel zorg in begraven. De wijze van begraven, de leeftijd van de runderen en het ontbreken van slachtsproten kunnen volgens de onderzoekers wijzen op een besmettelijke ziekte binnen de veestapel.

Put

Op het opgravingsterrein zijn de restanten van een waterput gevonden met een doorsnede van ongeveer 1.10 m. De diepte van de put was ongeveer 2 meter. Aan de onderzijde van de schacht zijn restanten gevonden van een houten putbeschoeiing. Het hout verkeerde in slechte staat en kon volgens de onderzoekers niet worden geborgen. Ruim halverwege de schacht bevond zich in de aarde een dunne ijzerhoudende band.

Aardewerk

Er zijn diverse aardewerkfragmenten gevonden. Uit bij gebouw 4 behorende sporen zijn in totaal 85 aardewerkfragmenten geborgen. Het handgevormd aardewerk is dominant aanwezig met een aandeel van 64 %. De datering van het aardewerk afkomstig uit gebouw 4 heeft een grote spreiding. De aardewerkfragmenten behoren tot de vroegst gedateerde exemplaren van de nederzetting. Het betreft een Paffrath randfragment met dakrand dat in de 12^e eeuw en eerste kwart van de 13^e eeuw kan worden gedateerd. Op basis van een randfragment kogelpot met nagedraaide rand kunnen de vondsten uit de put-schacht niet nauwkeuriger worden gedateerd dan 12^e tot 14^e eeuw.

Sluier van het verleden

Met deze opgraving en het rapport van BAAC b.v. is weer een klein stukje van de sluier van het verre verleden van Beekbergen opgelicht. Het archeologisch rapport vormt hiertoe een belangrijke bijdrage.

Bronnen:

- Archeologisch rapport van BAAC b.v. van september 2003;
- Publicaties van Moerman en prof. Heidinga, onder meer in 'Grondboor en

- Hamer', jrg. 42, februari 1988;
- 'IJzer uit eigen bodem' van Cees Laban, Henk Kars, Anthonie Heidinga;
 - 'Oude ijzerindustrie in Apeldoorn', folder nr 4 van cultuur historisch Apeldoorn van december 2002;
 - Scriptie van mevr. Ir. Frings: 'Uit de lange kerkgeschiedenis van Beekbergen'.

Wietse Venema

Morits Timmer (1899-1981) een markant Brummenaar

inleiding

Morits Timmer was pachter van de plaatselijke herensociëteit 'Concordia'. Later werd hij eigenaar en bouwde hij de zaak verder uit. Hij was een groot organisator en kegelaar. Hij had een heel sociaal hart voor zowel personen als instellingen die zijn hulp nodig hadden. Hij was een echte verenigingsman en hij maakte dan ook deel uit van allerlei besturen. In de kegelsport was hij erevoorzitter van 'zijn eigen' kegelclub 'Entre Nous', van de Oostgelderse Kegelbond en van de Koninklijke Nederlandse Kegelbond.

Morits praatte graag en wist altijd met veel overtuigingskracht zijn ideeën naar voren te brengen. Onder zijn leiding maakten zowel de OGK als de KNKB een flinke groei door. Ook voor voetbalvereniging 'Sportclub Brummen' heeft hij veel betekend.

levensloop en kegelsport

Timmer werd in 1899 in Veendam geboren als zoon van de toneelknecht van zaal 'Veenlust'. Hij zette daar zijn eerste schreden op het horecapad: als piccolo voor twee kwartjes per week. Door de goede opleiding die hij daar kreeg, kon hij promotie maken. Na zijn militaire dienst werd hij kelner 1^e klas in 'Bellevue' in Den Helder. Na drie jaar ging hij als oberkelner in hotel 'L' Aigle Noir' in Maastricht werken. Ook hier was hij drie jaar en in 1924 solliciteerde hij naar de baan van pachter van 'Concordia' in Brummen. Er waren 197 sollicitanten en via een overgebleven zestal – later drietal – is hij het uiteindelijk geworden.

'Concordia' in 1903 in de staat zoals het gebouw was.

Het gebouw 'Concordia' was eigendom van de herensociëteit, die het in 1889 liet bouwen. Toen Timmer er begon, was de zaak net verbouwd en uitgebreid. De eerste zondag

kwamen er drie bezoekers in het café en de omzet bedroeg een tientje. Hij was er tevreden mee. Officieel was hij pachter van gebouw en tuin, behalve de sociëteitszaal op de eerste verdieping en van de kegelbaan.

In september 1924 trouwde en zijn vrouw was voornamelijk in de keuken te vinden. De huur werd voorlopig vastgesteld op fl 1200,00 per jaar. Het sociëteitsbestuur was niet gemakkelijk en stelde allerlei overdreven eisen. Zoals het feit dat alleen met instemming van het bestuur verenigingen in gebouw en tuin mochten worden toegelaten.

Er lag in 'Concordia' een kegelbaan, maar daar was een kippenren van gemaakt. Daarom werden er in april 1925 twee nieuwe kegelbanen feestelijk in gebruik genomen. Na 'verbreking der zegels' werd het eerste concours gehouden door de drie toen bestaande clubs, te weten: 'Wilhelmina', 'Entre Nous' en 'Omnia Nona'.

Morits was direct lid geworden van 'Entre Nous' en stimuleerde de kegelsport in Brummen zo veel hij kon. Op 11 juni 1925 werd in de tuin van 'Concordia' een muziektent in gebruik genomen met een concert van muziekvereniging 'Amicitia'. Deze tent is echter al weer lang geleden afgebroken.

In oktober 1941 kreeg hij een waarschuwing, omdat hij de prijzen te veel verhoogd had: jenever van 20 naar 25 cent en koffie van 15 naar 20 cent, terwijl dat respectievelijk 21 en 16 cent had moeten zijn. 'Concordia' kwam in 1946 met de aankoop van de sociëteitszaal geheel in handen van de familie Timmer. In 1948 kwam er een nieuw achtergedeelte bij.

In zijn lange leven (82 jaar) heeft Morits Timmer heel wat jubilea meegeemaakt en huldigen ondergaan. In 1949 vierde hij zijn zilveren jubileum als kastelein en zijn zilveren huwelijksfeest. Door de Brummense bevolking werd

hij op de receptie uitbundig gehuldigd. Toen de OGK in 1961 haar gouden jubileum vierde met o.a. een drie weken durend concours in Brummen, kreeg Morits voor zijn verdiensten voor de gemeenschap en de voor de kegelsport de eremedaille in goud in de Orde van Oranje-Nassau.

De 'Brummense Courant' van 6 oktober 1964 vermeldde: "Veel ontroerende en vrolijke momenten op receptie van Morits Timmer". Dit ter gelegenheid van zijn 40-jarig 'Concordia'-jubileum.

Honderden gaven van hun dankbaarheid en bewondering blijk. Hij kreeg veel cadeaus en bijna honderd bloemstukken. Opmerkelijk was wel dat deze kastelein geen alcohol gebruikte en niet rookte. Een bijzonder geschenk kreeg hij van enkele vrienden die een maquette aanboden van het oude en het nieuwe 'Concordia', door de heer J. van Lit geheel van suikerwerk gemaakt.

Gerrit Zondervan (o.a. bekend van het 'Gerba-kwartet', dat op veel dansavonden bij 'Concordia' optrad) zorgde met zijn elektronisch orgel voor achtergrondmuziek.

Naast Timmer zelf werden ook zijn zoon Roel, diens vrouw Wil en zijn zuster (mevrouw Prummel en beter bekend als 'Tante Sien') in de hulde betrokken.

Als eerste voerde burgemeester Keiser het woord. Daarna sprak de heer Scholtz namens de Gelderse Maatschappij van Landbouw.

De kegelsport was Timmers grootste hobby en hij was zelf ook een heel goed kegelaar. De heer C. Klerk memoreerde zijn grote verdiensten voor de Oost-gelderse Kegelbond en de heer Oplaat deed dat namens de Koninklijke Nederlandse Kegelbond. Van het Sociëteitsbestuur, dat Morits in 1924 aanstelde als gérant, was het enig nog in leven zijnde bestuurslid van destijds, de heer G.O.F. Ridder Huijssen van Kattendijke uit Bathmen aanwezig. Deze woonde vroeger in de villa 'Bloemenhof', het huidige gemeentehuis.

Er had zich een huldigingscomité gevormd, waarin zitting hadden: dokter Korteweg, pastoor Bax, de MULO-leraar H.A. de Wit (alom bekend als 'Pa

Uiterst rechts Morits Timmer. De foto werd gemaakt bij het afscheid van dokter Korteweg in 1969 (tweede van rechts).

de Wit'), de eigenaar van de gelijknamige modezaak aan het Marktpllein Joh. G. Meijerink, de directeur van de Bondsspaarbank Joh. G. Hiddink en de heer A.J. Bosman van de gelijknamige schoenenmodezaak (waar nu de Primera is gevestigd).

Na een oproep aan de bevolking waren van ongeveer 65 verenigingen en organisaties, als ook van particulieren, bijdragen binnengekomen voor een gezamenlijk cadeau: een complete filminstallatie.

Dokter Korteweg was hierbij woordvoerder en de volgende personen spraken Timmer ook nog toe: de Leuvenheimse onderwijzer Anton Berghegen namens 'Floralia', de heer Zandstra namens de toneelvereniging 'Volksonderwijs', de heer Derk Woertman namens hengelaarsvereniging 'De Karper' (hij overhandigde daarbij een paar prachtig gegraveerde manchetknopen), de heer H.A. de Wit namens de Bond van Staatspensionering en tevens namens de 'Tocht Bejaarden', de heer Ooms namens de Middenstandsvereniging (in welke vereniging Timmer altijd in allerlei commissies zitting had), de heer Jan Hunnekink namens de Algemene Bouwbedrijfsbond, de Heer Ties Koerselman namens de schietvereniging 'Willem Tell' en tenslotte oud-kelner Nico van Eijden, die zei zich in zijn vijf 'Concordia-jaren' als een lid van de familie te hebben gevoeld.

De volgende zaterdag werd de jubilaris een serenade gebracht door de drie plaatselijke muziekkorpsen, te weten 'De Eendracht' uit Leuvenheim, 'La Fraternité' uit Rhienderen en het 'Harmonie-orkest Brummen', allen met tamboerkorps.

'Concordia' ging met z'n tijd mee: in 1965 werden vier automatische kegel-opzetmachines in gebruik genomen. De modernste voor die tijd. De firma Velthuis uit Amsterdam schreef in haar advertentie: "Moderne tijden ... moderne techniek. De nieuwste kegels van kunststof. Op dit concours de primeur."

Tot dan waren ballen, kegels en banen van hout en werden de kegels handmatig opgezet door kegeljongens.

Ook bij het 60-jarig bestaan van de OGK in 1971 was er natuurlijk weer een receptie en een groot concours van 4 t/m 28 april. De banen in Brummen waren dagelijks geopend vanaf 17.00 uur en in het weekend vanaf 14.00 uur. Timmer verwelkomde afgevaardigden van vele clubs en bonden en had ook gelukwensen ontvangen van het Koninklijk Huis, de minister van CRM (Marga Klompé) en de Commissaris der Koningin in de provincie Gelderland, de heer Mr. H.W. Bloemers. De voorzitter van de KNKB, de heer B. Engelenberg uit Haarlem zei tot het OGK-bestuur: "Wat U hebt bereikt is uit te groei-

en tot de grootste bond van Nederland met 125 clubs en 1800 leden, terwijl de KNKB nu bijna 9000 leden telt.”

Voor de twee losse – tijdelijke – kegelbanen waren nog kegeljongens nodig. Er was echter een financieel probleem: Morits vond de vaste kegeljongens te duur, want die vroegen zeven gulden per uur. Iedereen was het met hem eens. Er konden echter wel schooljongens gevonden worden voor fl 3,75 per uur!

In 1973 nam Morits Timmer afscheid van het OGK-bestuur na 45 jaar bestuursfuncties te hebben vervuld, waarvan 26 jaar als voorzitter. De bond telde op dat moment 135 verenigingen met bijna 2100 leden. In zijn afscheidsrede zei hij o.a.: “Het is dan ook met weemoed dat ik afscheid neem van een stuk levenswerk. Het was een moeilijke beslissing, maar ik geniet nu nog een goede gezondheid en ik wil dit graag zo houden.” De gezamenlijke kegelclubs boden hem een kleurentelevisie aan. Aansluitend werd hij tot erevoorzitter benoemd, waarbij hem het bondsspeldje werd overhandigd. In de officiële bedankkaart van mei 1973 stelde Timmer: “... een grootse huldiging die mij niet alleen getroffen, maar zelfs overdonderd heeft. U hebt deze dag tot één der grootste dagen van mijn leven gemaakt.”

Tijdens de receptie vanwege zijn 80e verjaardag kreeg hij van de Federatie Brummen een kegelbeeldje aangeboden met de inscriptie: “Opa Timmer – 80 jaar – 55 jaar kegelbaar” en het kreeg een ereplaatsje op de kleurentelevisie.

Nadat Morits Timmer zich uit de zaak had teruggetrokken, werd hij opgevolgd door zijn – vroeg gestorven – zoon Roel. Al heel jong moest kleinzoon Harry de zaak gaan runnen en hij trad in vele opzichten in de voetsporen van zijn opa. Hij is niet alleen een heel goede kegelaar, maar ook een prima zakenman, die het café-restaurant verder heeft uitgebreid en gemoderniseerd. Hij steunt op veel manieren het plaatselijk verenigingsleven en vooral de voetbal-, biljart- en kegelsport profiteren hiervan. De landelijke Prominenten-kegelwedstrijd en het plaatselijke straatkegelconcours zijn initiatieven van hem. Het laatste evenement bestaat al sinds 1982 en telt altijd honderden enthousiaste deelnemers. Zeker nu de Velthuis Kegelballenfabriek van de familie Timmer is, neemt Brummen weer een prominente plaats in de landelijke kegelsport in.

Timmer en de voetbalsport

Voor deze sport heeft Morits Timmer zich altijd bijzonder ingespannen. Hij bekleedde veel functies en maakte verschillende fusies mee. In 1924 gingen

de clubs 'Brummen' en 'Incognito' verder onder de naam 'BIC' ('Brummen Incognito Combinatie') en in 1963 fuseerden 'BIC' en 'Brummense Boys' tot 'Sportclub Brummen', zoals de vereniging ook nu nog heet.

De speelterreinen wisselden dus ook nu al eens. 'Incognito' speelde eerst op de zo genoemde 'Spaensweide', gelegen achter het landhuis 'Spaensweerd' aan de Bronkhorsterweg. In 1933 werd er gespeeld achter de Oude Molen van de gebroeders Lentink (nu Troelstralaan) met een kleedlokaal bij het terrein. 'Brummense Boys' had gedurende 4 jaar een speelveld tegenover 'Huize De Rees' in Leuvenheim in gebruik en daarna een veld aan de Rijksstraatweg Dieren-Brummen (nabij de 'Koppelenburg') met als kleedlokaal hotel 't Kromhout' aan het Marktpllein. 'BIC' speelde op een koeweide aan de Oude Eerbeekseweg bij boerderij 'De Pothof' van A.J. Breukink, met als kleedgelegenheid 'Concordia', toen als adres A469, nu Engelenburgerlaan 1.

Morits Timmer kwam in 1927 in het bestuur van 'BIC'. Later was hij gedurende vele jaren voorzitter en werd tenslotte tot ere-voorzitter benoemd. In mei 1979 legde hij als ere-voorzitter de eerste steen voor het clubgebouw op het nieuwe sportcomplex 'De Hazenberg' in aanwezigheid van burgemeester G. van den Bosch-Brethouwer en de wethouder van Sportzaken, mevrouw Van den Ban-De Wit.

Dit jaar (2008) werd voor de vijfde keer het 'Morits Timmer Senior E-Topteams Voetbaltoernooi' gehouden met deelname van o.a. Ajax, Feijenoord, De Graafschap, NEC en PSV.

'Concordia' en WO II

In september 1944 kwamen veel evacu  s uit Arnhem naar Brummen. Patiënten konden niet naar een Zutphens ziekenhuis worden gebracht, omdat de IJsselbrug was afgesloten voor civiel verkeer. Daarom werd in 'Concordia' een noodhospitaal ingericht voor circa vijftien patiënten. De plaatselijke artsen Van Willigen en Korteweg hadden de leiding. Kort voor de bevrijding werden er ook zwaargewonde Duitsers verpleegd. Het naast 'Concordia' gelegen vroegere gebouw van de wijkverpleging (1907) was ook in gebruik (tot voor kort woonde hier mevrouw Vles).

Zes weken na de bevrijding ging het noodhospitaal over naar het Gebouw Christelijke Belangen in de Schoolstraat (waar nu dierenwinkel 'Tropica' is gevestigd).

besluit

“Honderden bewezen Morits Timmer de laatste eer” stond er 12 augustus 1981 in de plaatselijke krant. Hij werd 82 jaar. Namens de KNKB sprak voorzitter Derwort uit Delft als volgt: “We nemen heden afscheid van een groot bestuurder en een vriend van iedereen.” Tientallen bloemstukken bedekten de groeve. Verdere sprekers waren: de heer J. Meijerink (Kegel-federatie Brummen), de heer A. Burgers (‘Sportclub Brummen’) en de heer Warnier uit Deventer (OGK).

Bronnen:

Archief familie Timmer

Brummense Courant, jaargangen 1964 en 1981

‘De Hazenberg’, clubblad ‘Sportclub Brummen’

Jubileumboek ‘Sportclub Brummen’ 1912-1987

‘Oorlog in een dorp aan de IJssel’ door Piet Willemsens, Brummen, 1994

Henk Phielix

Mallejan sleept al 125 jaar

Rond Hall kom je Mallejan op de weg regelmatig tegen, geen ‘mal’ persoon, maar een bewonderenswaardig voertuig, dat enorme bomen kan vervoeren!

Willem van Ommeren doet dat met behulp van anderen. O.a. Evert Leeflang, die ook in het bezit is van prachtige Belgische paarden. Het is deels hobbywerk. Drie dagen in de week is Willem beroepsmatig in de bosbouw bezig.

De bomen – o.a. in landgoed ‘Het Leusveld’ – vellen ze met de hand: met tweemans-trekzagen en met valbijlen. De stammen worden met trek-

paarden versleept, soms rechtstreeks met een evenaar en knuppels, ook wel met een krokodillenbek, maar regelmatig werken ze met de Mallejan. Dat is een ouderwets bosbouwwerktuig, dat bestaat uit twee manshoge wielen met daartussen een asdam of houten brug, waarin met twee schoren een dikke dissel is gestoken. Die dissel is vier meter lang en werkt als een hefboom om de tonnenzware eiken van de grond te lichten.

De Mallejan is al 125 jaar oud, maar hij voldoet nog prima. Het is ook een spectaculair voertuig. De sterke paarden zijn nodig om het zware werk te doen. Achter en rond die rustige koudbloeden is het betrouwbaar werken.

Willem van Ommeren en zijn mannen verrichtten met hun bosbouwkundige vaardigheden ook demonstraties, bij voorbeeld op Open Monumentendag, voor de Bokbieroptocht in Zutphen, op enkele landgoederen van Vereniging Natuurmonumenten en op de tentoonstelling van KVTH in de Brabanthallen en in Duitsland op het Openluchtmuseum in Detmold. Ook TV-Gelderland maakte er al eens een programma over. Inmiddels zijn mallejan en paarden te bewonderen geweest. Op 14 september was er een optreden bij kasteel Hackfort in Vorden en op zaterdag 27 september op de 100-jarige bijenmarkt in Eerbeek, zo rond het middaguur

Piet Willemsens

Bevrijding van het werkgebied van 'De Marke' april 1945

Het werkgebied van de Marke werd in april 1945 bevrijd door Canadese en Britse legeronderdelen. Er moest toen een harde strijd worden geleverd tegen troepen van de Duitse legermacht. Er is zowel bij beide troepenmachten als ook bij de burgerbevolking een aanzienlijk aantal doden en gewonden te betreuren.

De troepen van de geallieerden rukten op langs verschillende wegen en de Britten en Canadezen kwamen elkaar soms op bepaalde punten tegen. De brug over het Apeldoorns Kanaal was op het laatste moment door de Duitsers vernield. Hall heeft – voor zover bekend – geen glorieuze stoet van de geallieerde troepen door het dorp zien trekken.

Brummen

Nadat bij Cortenoever een schijnoversteek met de codenaam "Noise" was gehouden, werd in de nacht van 11 april op 12 april 1945 ter hoogte van Wilp de

oversteek over de IJssel gemaakt in een bocht van de rivier. De oversteek werd gehinderd door kanonvuur van de Duitsers. De kanonnen waren opgesteld in Klarenbeek.

Op 14 april 1945 stonden de geallieerden aan de grens van de gemeente Brummen. Van de Hoven trokken de Seaforths op naar een verzamelgebied nabij Empe. De Edmontons

Huize 'Reuversweerd' in Cortenoever werd in de nacht van 11 op 12 april door kanon- en granaatvuur fors beschadigd

trokken op 15 april 1945 naar Brummen, waar luitenant Preston met z'n carriërs als eerste Canadese militair door de bevolking werd verwelkomd.

Eerbeek – Laag Soeren

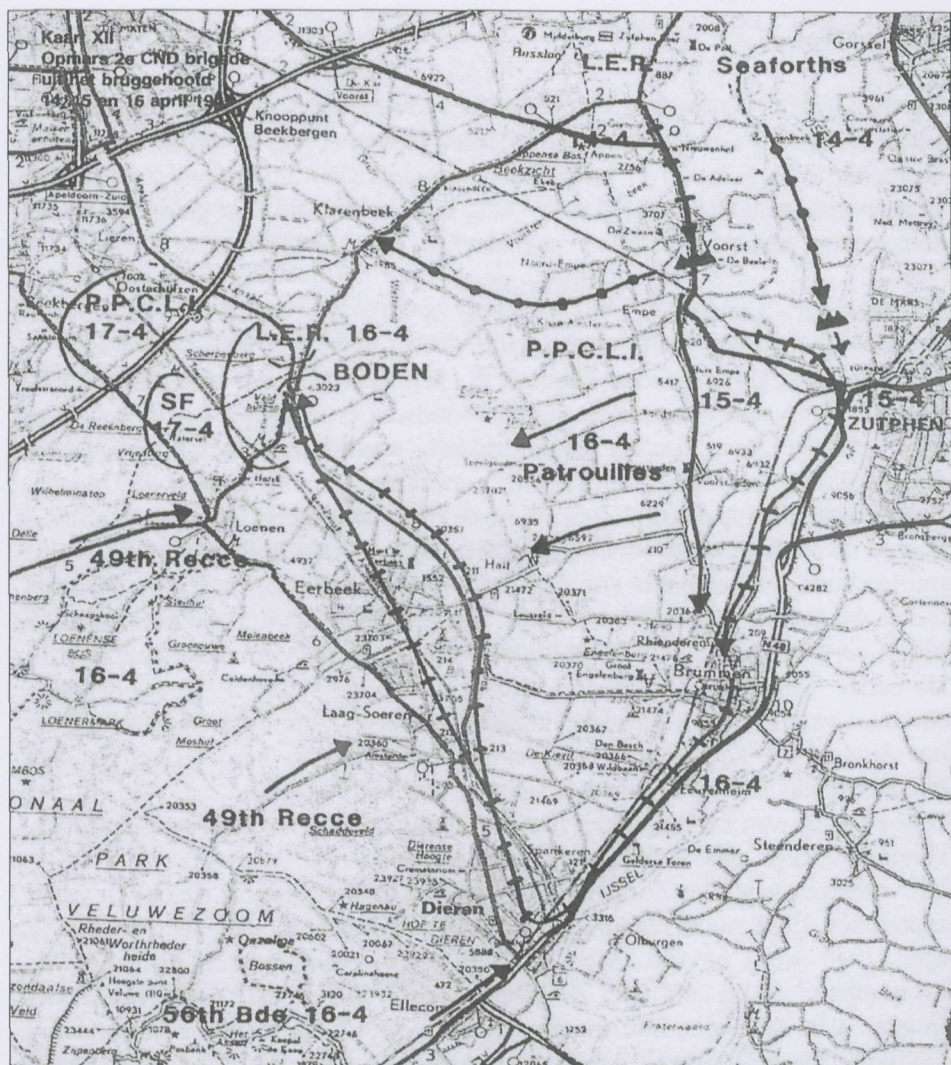
Een patrouille van de Edmontons bereikte op 15 april 1945 Laag Soeren en 's middags ging deze op weg langs beide kanaaloevers richting Eerbeek. Van 15 op 16 april vond men onderdak in de melkfabriek. Andere onderdelen vonden onderdak in Voorstonden.

Veldhuizen

De brug over het Kanaal bij Veldhuizen werd op het allerlaatste moment door de Duitsers vernietigd. De vernietigde brug kreeg de codenaam "Boden". In de nacht van 16 op 17 april staken de West Nova Scotia's als eersten op die plek het Kanaal over. Het Loyal Edmonton Regiment (LER) vestigde er een bruggenhoofd.

Klarenbeek

Op 9 april 1945 vernietigden Mitchellbommenwerpers een Duitse artillerieopstelling bij Klarenbeek. In de middag van 13 april 1945 drongen de carriërs van de Patricia's tot in Klarenbeek door.

Loenen

De bevrijding van Loenen ging erg vlug. Van twee kanten werd Loenen benaderd. Op de Eerbeekseweg werd een pantserwagen, een zogenaamde Humber, in brand geschoten. De bemanning kon zich met moeite redden. Een deel van het uitgebrande voertuig is ondergebracht in het herinneringsmonument bij het gemeenschapshuis.

Woeste Hoeve

Op 16 april 1945 werd vanuit Terlet een kleine afdeling pantserwagens en carriers richting Groenendaal gedirigeerd. Daar nam het A-squadron de Nederlander W.P. Peletier, 17 jarige zoon van eigenaar van het landgoed Groot-Deelerwoud mee als gids. Bij de Woeste Hoeve werd de daar gelegerde Duitse bezetting verrast. De Duitsers werden krijgsgevangen gemaakt.

Beekbergen – Lieren

Uit het dagboek van Antoon Hiddink te Lieren blijkt onder meer, dat de Canadezen niet vanaf Klarenbeek via de Woudweg en over het Apeldoorns Kanaal het dorp Lieren konden binnen trekken, want de betonnen brug over het Kanaal was op zondag 15 april 1945 's morgens om 11 uur door de Duitsers opgeblazen. Op maandag 16 april was er hevig granaatvuur van de geallieerden op de stellingen van de Duitsers. Van de kant van de Duitsers was er mitrailleurvuur. De bewoners van de Lierderstraat zaten daar tussen in. Men beleefde benauwde ogenblikken, zoals uit het dagboek van Antoon Hiddink blijkt, vermeld op p 29-32 in het tijdschrift 'De Marke' van oktober 2006.

De eerste Canadezen kwamen op dinsdagmorgen 17 april 1945 via de Lierderstraat vanaf de kant van Beekbergen het dorp Lieren binnen op weg naar het Apeldoorns Kanaal. De troepenmacht trok daarna verder over de weg langs de westkant van het Kanaal richting Apeldoorn.

De bewoners van Lieren keken met verbazing naar de enorme optocht tanks, kanonnen, jeeps, enz. van de geallieerde troepen.

Uit verslagen van 'Het Zonnehuis', inrichting voor langdurig zieken en vanaf september 1944 noodziekenhuis, blijkt onder meer dat Beekbergen op 17 april 1945 werd bevrijd. Men danste op de Arnhemseweg bij café 'De Smittenberg' en bij café 'Het Zwaantje' klonk muziek van Glenn Miller. Officieren van de geallieerde troepen hielden op 17 april 1945 beraad in het landhuis 'Rauwenhul' aan de Loenenseweg bij de ingang van het dorp Beekbergen over de te volgen tactiek. Ze moesten dat landhuis tot hun spijt verlaten en trokken verder.

Ugchelen

De Duitse troepen hadden zich op 16 april 1945 rond Apeldoorn teruggetrokken. Ugchelen werd tegelijk met Apeldoorn op 17 april 1945 door de geallieerde troepen bevrijd.

Hoenderloo

Het dorp werd bevrijd 's morgens 17 april 1945 door de Seaforth Highlanders, die vanaf Schenkenhul, een heuvel ten oosten van Hoenderloo, werden aangevoerd.

In de namiddag van 17 april 1945 verzamelden de stafwagens en caravans van de 2^e Canadese infanterie brigade zich op het land voor de ingang van het Nationaal Park De Hoge Veluwe.

Bij Hoenderloo werden veel krijgsgevangenen samengebracht.

De geallieerde troepen hebben daarna hevige strijd moeten voeren in en rond het dorp Otterlo.

Slot

De bevrijding van het werkgebied van de Marke door de geallieerde troepen voltrok zich van 11 april tot en met 17 april 1945 in 7 dagen.

Bronnen:

- 'Bevrijdingsatlas Veluwe' door G. van de Weerd, P.O. Veldheer en G. Crebolder;.
- 'Gelderland bevrijd' door drs C.H.J. Peters.

Wietse Venema

Het Huis te Eerbeek en zijn bewoners

'Het Huis te Eerbeek' werd in de Middeleeuwen (tussen 800 en 1400) gebouwd als een kasteel met drie vleugels (in hoefijzervorm, geopend naar het westen) en een gracht. Thans is nog slechts de noordelijke vleugel overgebleven; fundamenteën van de zuidvleugel zijn onder het gazon voor het huidige gebouw teruggevonden. Hoewel het bouwjaar niet bekend is, waren de eerste bekende eigenaars *de Bannerheren van Bronckhorst en Borculo*. Zij gebruikten het als jachtslot. Uit het feit dat zij in 1380 de Eerbeekse tienden (belasting in natura) bezaten, valt af te leiden dat 'Het Huis te Eerbeek' reeds in de loop van die eeuw in hun handen is geweest en zij wel als stichters van

het kasteel zijn te beschouwen.

Het kasteel is regelmatig vererfd in de hoofdtak der heren van Bronckhorst. De familie kerkte in haar eigen kerkje in Hall, dat ze ook onderhield en waar de heraldische wapens nog staan afgebeeld in de gewelven.

In 1553 sterft de laatste van deze tak, *Graaf Joost van Bronckhorst*, kinderloos. Het kasteel gaat dan over in handen van het geslacht *Van Limburg-Bronckhorst*.

Met het tot stand komen van de Unie van Utrecht in 1580 (militair bondgenootschap, met veel zelfstandigheid voor de deelnemende gewesten), werd in onze streken de RK godsdienst verboden en werden de kerkelijke bezittingen onteigend. De bepalingen werden, door middel van plakkatens, uitgevaardigd door het Hof van Gelre. In 1598 werd in de Hallse kerk de laatste mis opgedragen. Toch waren er op de Veluwe diverse adellijke families die de RK godsdienst trouw bleven. Zij gaven heimelijk onderdak en financiële steun. In het verborgene werden missen gelezen en de sacramenten bediend. Doordat de officiële RK kerk niet meer bestond, werd ons land door de Paus tot zendingsgebied verklaard. Hier en daar ontstonden zgn. 'staties', te vergelijken met missie-posten. Zowel 'Het Huis te Eerbeek' als kasteel 'Ter Horst' in Loenen waren eigendom van RK families. Op beide huizen was een kapel aanwezig. Die op 'Ter Horst' is nu nog intact en recent gerestaureerd.

In 1658 werd het huis verkocht aan *Gosewijn de Buinick*, een uit Gorssel afkomstig geslacht, dat de RK godsdienst beleed, in tegenstelling tot de be-

woners in deze streken, die in de loop van de zestiende eeuw, na de Reformatie, geleidelijk tot het Protestantisme waren overgegaan. De nieuwe eigenaar werd al spoedig richter van de mark van Hall, Eerbeek en Coldenhove.

In 1665 bevond zich binnen de kasteelmuren een bijzonder gezelschap. Tijdens de Tweede Engelse Oorlog (1665-1667) werd op 'Het Huis te Eerbeek' een krijgsraad gehouden, waaraan o.a. deelnamen: Johan Maurits van Nassau, Johan de Witt en de Franse bevelhebber van de hulptroepen van Lodewijk XIV.

Omstreeks 1717 erfde *Joseph Maurits van Lamsweerde* (na het overlijden van zijn eerste vrouw *Cecilia Buininck*) het landgoed. De familie staat bekend als een RK geslacht dat zijn verre oorsprong heeft in Zeeuws-Vlaanderen en in de 16de eeuw de Contra-Reformatie actief steunde. Als plaats van herkomst bij latere geslachten staat achter hun naam bijna altijd de stad Doesburg vermeld.

In 1780 werd de familie *Van Wijnbergen* eigenaar, die het op haar beurt in 1794 weer verkocht aan *Jacobus Berns*, een gewezen RK-geestelijke en diens broer *Dr. Johannes Henricus Berns*, geneesheer te Brummen.

De eerstgenoemde was tussen 1770 en 1778 pastoor van de RK statie 'Eerbeek en de Horst'.

Jacobus verliet echter de kerkelijke bediening en huwde. Toen hij in 1801 stierf en zijn broer na het overlijden van diens vrouw met een protestantse vrouw hertrouwde, kon de RK eredienst niet meer in de schuilkerk van 'Het Huis te Eerbeek' worden gehouden. De kerk verhuisde naar de in 1793 gezette schuur naast de omstreeks 1780 gebouwde pastoorswoning, ongeveer op de plaats van de huidige protestantse kruiskerk aan de Dr. Gunningstraat in Eerbeek.

In 1841 werd het 'Huis te Eerbeek' aangekocht door *Ds. Henricus Marinus Berns*, zoon van *Johannes Henricus Berns* en destijds predikant van de gemeente Renswoude.

Foto van 'Het Huis te Eerbeek' van voor de verbouwing in 1872.

Voordat Loenen in 1849 als zelfstandig geworden parochie een eigen RK-kerk in gebruik kon nemen, werden de Eerbeekse pastorie en schuilkerk verkocht aan Ds. Berns. Aldus breidde de familie Berns door aankopen haar Eerbeekse eigendommen uit. Toen Eerbeek in 1857 een zelfstandige kerkelijke gemeente werd, kwamen kerk en pastorie in eigendom van de Nederlands Hervormde gemeente.

In 1858 overleed dokter Johannes Henricus Berns. Zijn zoon Ds. Henricus Marinus Berns had inmiddels medicijnen gestudeerd en kreeg daarna een dokterspraktijk in Amsterdam. Hij verwierf grote bekendheid als stichter van het Amsterdamse Burgerziekenhuis. De weduwe van Johannes Berns en de moeder van Henricus Berns kwamen naar Eerbeek en woonden nog een aantal jaren op 'Het Huis te Eerbeek'.

In 1872 werd 'Het Huis te Eerbeek' geheel verbouwd en kreeg het zijn huidige aanblik. De houten schuren werden afgebroken en er werd een nieuw koetshuis gebouwd.

In 1873 kwam er een grote boerderij en een schuur voor de schapen. Deze fraaie, honderd jaar oude, boerderij met aangebouwde Saksische schuur werd helaas omstreeks 1965 afgebroken, om plaats te maken voor nieuwbouw op het toenmalige terrein van de Volkshogeschool.

In 1895 koopt *professor Max Weber*, hoogleraar in de zoölogie te Amsterdam, het gebouw van de familie Berns. Een gedeelte van het koetshuis wordt ingericht als laboratorium, een serre wordt aangebouwd als kas voor tropische planten. Uitheemse bomen en planten herinneren nog aan de tijd van professor Weber, die in 1937 overleed. Zijn weduwe, mevrouw *Anna Antoinette Weber-Van Bosse*, die biologe was, legateeerde na haar overlijden in 1942 huis en landgoed, 24 hectare groot, aan het Gelders Landschap, die het gebouw in 1947 in bruikleen afstond aan de toenmalige Gelderse Volkshogeschool.

Thans is het gebouw, na verschillende malen van eigenaar te zijn verwisseld, sinds jaren in gebruik als hotel-restaurant-bistro en conferentie-oord.

Ben Derksen en Jan Plant

De in 1873 gebouwde en ca 1965 afgebroken boerderij.

Restauratie atelier Sterken BV

Atelier voor restauratie en conservering
van papier en perkament

- Brieven & Archieven
- Boeken & Banden
- Prenten & Grafiek
- Kaarten & Wandkaarten
- Charters & Zegels

DocumentenWacht is een service van Restauratie atelier Sterken BV en gericht op schade preventie.

DocumentenWacht®
calamiteitenservice, zorg en beheer

DocumentenWacht is de officiële partner van Isotron Nederland BV voor gammabestraling voor de gehele Culturele en Administratieve sector in de Benelux en Duitsland.

Engelanderholt 3, 7361 CZ Beekbergen

Tel: 0031-(0)55-5423147 Fax: 0031-(0)55-5430614

E. info@sterken.nl

Meer informatie op: www.sterken.nl

Lian Brandsma
Uitvaartzorg

Voor een uitvaart met zorg in Loenen, Eerbeek en wijde omgeving

Dag en nacht bereikbaar

Waar u ook verzekerd bent,
u kunt altijd bij mij terecht

Bel nu voor een afspraak om uw
uitvaartwensen vast te leggen:
kosteloos en vrijblijvend

tel 055-505 01 59

www.lianbrandsmauitvaartzorg.nl

